

chlupaté, asi 10 mm dl. Lístků kalíšku 5–8, téměř do 1/2 srostlé, vejčité nebo podlouhle vejčité, 15 mm dl., hustě chlupaté; kalich do necelé 1/2 srostlý, s trojúhelníkovitě vejčitými cípy, 20–23 mm dl., hustě chlupatý; korunní lístky trojúhelníkovité, k bázi zúžené, mělce vykrojené, 50–60 mm dl., 55–64 mm šir., s nehýtkem hustě chlupatým, jasně žluté, při zasychání mírně zelenající; tyčinková trubka žlutá; blizny bílé. Plody z 30–35 plůdků, nejvyš 2 cm v průměru; stylopodium kuželovité; plůdky ledvinovité, 4–7 mm

vys., 4,5–6,0 mm dl., na hřbetě žlábkovité a chlupaté. Semena ledvinovitá, téměř hladká, šedohnědá. VI–IX. Hkf.

2n = 42 (extra fines)

Doposud vzácně pěstována, a to zvl. v různých hybridních taxonech s druhem *A. rosea*. Dobře snáší teplé polohy a sušší, často vápnité půdy. Původem z jihovýchodu evropského SSSR, Předkavkazí a Zakavkazí [mapy: SLÁVIK 1966: 135 (neúplná)]. Jako okrasná rostlina si zasluhuje většího využití.

5. *Althaea* L. – proskurník

Althaea LINNAEUS Sp. Pl. 686, 1753.

Lit.: ČELAKOVSKÝ L. (1889): *Althaea armeniaca* Ten. in Ungarn. Österr. Bot. Z. 39: 285–287. – AUGUSTIN B. et SCHWEITZER J. (1913): *Az Althaea officinalis* és a *Lavatera thuringiaca* levele közti külöbségröl. Bot. Közl. 12: 226–231. – AGABABIAN V. Š. et GABRIELIAN E. C. (1964): *Rody Athaea L. i Alcea L. v ich sistematičeskich vzaimootnošenijach*. Tr. Bot. Inst. Jerevan 14: 49–64. – SMEJKAL M. (1966): Neue oder wenig bekannte Pflanzen der tschechoslowakischen Flora II. Preslia 38: 249–262. – NOLTHENIUS J. C. (1981): De oecologie van *Althaea officinalis* L. Int. Rapp. Hugo de Vries Labor. 99: 1–110.

Jednoleté až vytrvalé byliny, plstnatě až štětinatě chlupaté. Lodyhy přímé, při bázi většinou dřevnatější. Listy dlanitolaločné až dlanitosečné. Květy stopkaté, nejvyš do 30 mm v průměru, po 1 až několika v úžlabí listů, na konci lodyhy v hroznovitém květenství. Lístků kalíšku 6–12, při bázi srostlé, čárkovité nebo kopinaté; korunní lístky k bázi klínovitě zúžené, na nehýtku hustě brvitě; tyčinková trubka většinou chlupatá, zřídka lysá. Poltivé knoflíčkovité plody z 8–25 plůdků; plůdky nekřídlaté, jednopouzdré, jednosemenné, lysé nebo chlupaté. – Asi 6 druhů, hlavně ve Středozeří a v oblastech kolem Černého moře. – Protandr. Entomogam. Alogam.

- 1a Rostliny jednoleté, do 50 cm vys., řídce štětinatě chlupaté; kalich kopinatě šídlovitý, za plodu nápadně zvětčený; prašníky žluté; plody lysé 1. *A. hirsuta*
 b Rostliny vytrvalé, více než 50 cm vys., velmi hustě a měkce (sametově) chlupaté; kalich vejčité, za plodu téměř nezvětčený; prašníky fialově červené; plody chlupaté 2
 2a Střední lodyžní listy celistvé nebo dlanitě (3–) 5laločné s mělkými zářezy; plůdky celé hustě chlupaté, na bocích skoro bez radiálních vrásek 2. *A. officinalis*
 b Střední lodyžní listy dlanitě 5dílné až 5sečné, s hlubokými zářezy; plůdky alespoň v dolní třetině lysé, na hřbetě s mělkou rýhou a na bocích radiálně žebernaté 3. *A. armeniaca*

Sect. 1. *Hirsutae* ILJIN

Jednoleté byliny; kalich za plodu silně zvětčený; plůdky na bocích radiálně žebernaté.

1. *Althaea hirsuta* L. – proskurník chlupatý

Tab. 66/2

Althaea hirsuta LINNAEUS Sp. Pl. 687, 1753.

Exsikáty: Extra fines: SINTENIS Iter Orient., no 3981.

Jednoleté byliny s dlouhými štětinovitými chlupy. Kořen kulový, tenký. Lodyha přímá, 25–40 cm vys., nevětvená nebo při bázi chudě rozvětvená, odstále jednoduše chlupatá s vtroušenými drobnými vidličnatými a hvězdovitými chlupy. Přizemní a dol. lodyžní listy dlouze řapíkaté, 5–7laločné, v době plodu většinou uschlé; stř. lodyžní listy 3–5dílné, hor. většinou 3sečné, všechny na okraji nepravidelně zubaté, při bázi

srdčité až uřaté, s roztr., většinou jednoduchými chlupy. Květy jednotlivé v úžlabí listů, dlouze stopkaté. Lístků kalíšku 6–8, dole srostlé, kopinaté, dlouze ostře zašpičatělé, 7–8 mm dl., kalich do 1/3 srostlý, s úzce kopinatými cípy, 10–12 mm dl., jako kalíšek dlouze odstále chlupatý, za plodu zvětčený; korunní lístky obvejčité, k bázi zúžené, na konci drobně nepravidelně zubaté, 11–15 mm dl., s nehýtkem hustě chlupatým, růžově fialové až modrofialové, při bázi bledší; tyčinková trubka lysá. Plody z 12–18 plůdků, 5–7 mm v průměru; plůdky ledvinovité, na bocích radiálně žebernaté, lysé. Semena ledvinovitá, hladká, lysá, tmavě hnědá. VI–VII. Tf.

2n = 50 (extra fines)

Druh uváděný v 60. letech 19. století z ruděrálních míst u Lanžhota a Břeclavi (SCHLOSSER.

Tab. 65: 1 *Alcea rosea*, 1a – list křížence s druhem *A. rugosa*, 1b – květ „plnokvětého“ kultivaru.

dokladový materiál chybí). Původem ze Středoze-
mí až Střední Asie; v j. části stř. Evropy a v
z. Evropě se vyskytuje jako archeofyt, jinde ve stř.
Evropě místy adventivně.

Sect. 2. *Althaeastrum* DC.

Vytrvalé byliny; kalich se za plodu téměř ne-
zveličuje; plůdky na bocích ve stř. části hladké.

2. *Althaea officinalis* L. — proskurník lékařský Tab. 61/6, 67/1

Althaea officinalis LINNAEUS Sp. Pl. 686, 1753.

Exsikáty: Fl. Reipubl. Bohem. Slov., no 47. — Extra
fines: Fl. Olten. Exs., no 441. — Pl. Bulg. Exs., no 1035.

Vytrvalé byliny, sametově chlupaté. Kořenový
systém svazčitě rozvětvený, se ztlustlými jednotli-
vými kořeny (až 2–3 cm). Rostliny trsnaté, jed-
notlivé lodyhy přímé, jen s krátkými postranními
větlemi, 70–180 cm vys., nevýrazně podélně rý-
hované, hustě svazčitě chlupaté. Listy řapíkaté,
řapíky kratší než čepel, 1,5–6,5 cm dl., čepel dol.
listů v obrysu okrouhlá až vejčitá, 3–5laločná,
hor. listů špičatě vejčitá, slabě 3–5laločná, na bázi
srdčitá až tupě klínovitá s okrajem nepravidelně
zubatým, na obou stranách hustě plstnatě chlupa-
tá; palisty úzce kopinaté až čárkovité, chlupaté,
záhy opadavé. Květy v koncových i úžlabních kvě-
tenstvích, v paždí listů většinou po 2–4; květní
stopky různě dl., hustě chlupaté. Lístků kališku
8–10, úzce kopinaté až čárkovité, nejvýš při bázi
srostlé, 4–6 mm dl., hustě chlupaté; kalich do
necelé poloviny srostlý, s trojúhelníkovitými cípy,
8–10 mm dl., přitisklý k plodům, hustě chlupatý;
korunní lístky široce obvejčité, mělce vykrojené,
8–10 mm dl., 7–16 mm šir., na okraji nehýtku
hustě brvitě, světle růžové až světle nafialovělé;
tyčinková trubka i volné nitky tyčinek roztr. krátce
papilnaté. Plody z 15–25 plůdků, 7–9 mm šir.,
stylopodium u báze ca 1 mm šir., plůdky ledvino-
vitě, 3,0–3,5 mm vys., 2,5–3,0 mm dl.,
1,0–1,5 mm šir., na hřbetě hustě krátce chlupaté,
na bocích s tenkou, hladkou stěnou, okrové. Se-
mena ledvinovitá, hladká, lysá, tmavě hnědá.
VII–IX. Hkf.

2n = ca 42 (ČR: 18. Jihomor. úv.), 42 (extra
fines)

Variabilita: Proměnlivost ve tvaru listové čepele i v
její zubatosti není taxonomicky významná. Větší morfologická
variabilita je u pěstovaných a zplněných rostlin, jejichž původ
může být velice různý.

Ekologie a cenologie: Pobřežní křovi-

ny a vysokobylinné porosty, vlhké louky a pastvi-
ny, příkopy v říčních aluviích, druhotně na ruder-
lizovaných vlhkých místech v obcích a jejich okolí,
u mostů a komunikací, u návesních rybníků. Ve
vegetačním období náročný na teplotu, v zimě
snáší i velmi nízké teploty (kontinentální charak-
ter). Primární výskyt většinou v územích s průměrnými
ročními srážkami pod 650 mm. Stanoviště jsou však často
periodicky zaplavována nebo mají trvale vysokou hladinu
podzemní vody. Místy jako fakultativní halofyt. Na
zaplavovaných březích řek a kanálů v lemových
společenstvech svazu *Senecion fluviatilis*, na ruder-
lizovaných stanovištích ve společenstvech svazu
Agropyro-Rumicion crispi.

Rozšíření v ČR: Za primární lze považovat
pouze výskyt v Panonském termofytiku, jehož
s. okrajem probíhá s. hranice primárního areálu.
Ostatní výskyt na Moravě a v Čechách nutno
považovat za druhotný, třebaže na některých lo-
kalitách v Polabí a Poohří (slatinné a zasolené
louky) se v minulosti vytvořily takové porosty, že
např. ČELAKOVSKÝ je v 2. pol. 19. stol. pokládal za
původní. Primární výskyt je vázán na planární
(výjimečně kolinní) stupeň (max. do 200 m n. m.),
druhotné výskyty, často zbytky příležitostných
kultur, se mohou objevit přechodně i v suprakol-
inním stupni (max.: Dolní Dvořiště, ca 630 m;
Mysliboř, ca 540 m). — Mapy: SLAVÍK FKS 1990:
148.

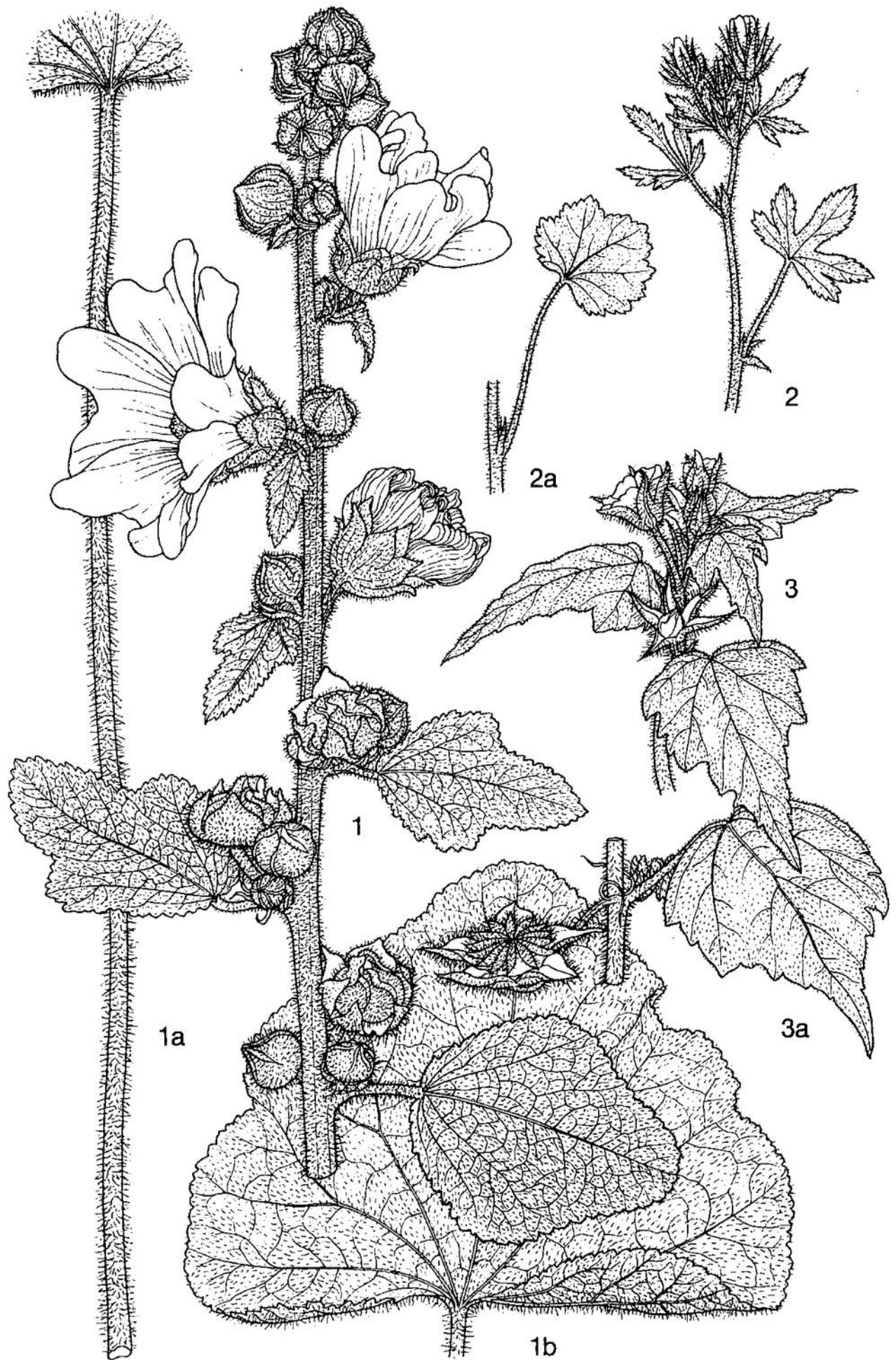
Primární výskyt: T: 16. Znoj.-brn. pah., 17. Mikul. pah.,
18. Jihomor. úv., 20b. Hustop. pah.

Sekundární výskyt (pozůstatky kultur, zplanění, jen vz.
zdomácnění): T: 2. Stř. Poohří, 3. Podkruš. pán., 4. Loun.-lab.
střed., 8. Čes. kras (Choteč), 9. Dol. Povlt., 10. Praž. ploš., 11.
Stř. Pol., 12. Dol. Pojiz., 13. Rožd. pah., 14. Cidl. pán., 15.
Vých. Pol., 16. Znoj.-brn. pah., 17. Mikul. pah., 18. Jihomor.
úv., 19. B. Karp. step., 20. Jihomor. pah., 21. Haná. — M: 24.
Hor. Poohří, 31. Plz. pah., 32. Křivokl., 37. Šum.-novohr.
podh., 38. Bud. pán., 39. Třeboň. pán., 41. Stř. Povlt., 46. Lab.
písk. (Růžová), 49. Frýdl. pah. (Frýdlant), 53. Podješ., 60. Orl.
opuky, 62. Litomyš. pán., 65. Kutnoh. pah. (Kutná Hora), 67.
Českomor. vrch., 68. Mor. podh. Vysoč. (Újezd), 69. Želez.
hory, 71. Drah. vrch. (Stařechovice), 76. Mor. brána, 79. Zlín.
vrchy (Napajedla), 80. Stř. Pobeč., 83. Ostr. pán. (Louky), 84.
Podbesk. pah.

Celkové rozšíření: Primární areál pravděpodobně
od Středozeří přes panonskou nížinu a j. část Ukrajiny do
Střední Asie. Jinde v Eurasii a v Severní Americe dochází ke
zplaňování z kultur. — Mapy: AUGUSTIN et SCHWEITZER 1913:
230; MADAUS Lehrbuch Biol. Heilmittel Heilpfl. 1: 492, 1938;
MEUSEL et al. 1978: 281.

Význam: Již od starověku důležitá léčivá
rostlina; později císařem Karlem I. Velikým dopo-

Tab. 66: 1 *Alcea biennis*, 1a — řapík přizemního listu, 1b — čepel přizemního listu. — 2 *Althaea hirsuta*, 2a — lodyžní list.
— 3 *Anoda cristata* var. *brachyantha*, 3a — střední část lodyhy.

ručena k pěstování, postupně se stala častou v klášterních zahradách a odtud přešla do obecného pěstování. I poslední vydání Čs. lékopisu (1987) uvádí jako officinální usušený, loupaný nebo neloupaný kořen (*Radix althaeae*) a usušený list (*Folium althaeae*), především pro použití do směsi rostlinných drog s účinkem expektoračním (*Species pectorales*). Někdy se užívají i sušené květy. Kořen obsahuje kromě jiných látek až 35 % slizu. Rostlina se k farmaceutickým účelům pěstuje v polních kulturách. Současně je i dobrou medonosnou rostlinou.

3. *Althaea armeniaca* TEN. — proskurník arménský Tab. 61/7, 67/2

Althaea armeniaca TENORE Ind. Sem. Horti Neapol. 1, 1837. — Syn.: *Althaea micrantha* WIESB. ex BORBÁS Oesterr. Bot. Z. 43: 36, 1893.

Exsikáty: Extra fines: Fl. Exs. Austro-Hung., no 2045.

Vytrvalé byliny, sametově chlupaté. Kořeny vřetenovité, ve svazku. Rostliny trsnaté, jednotlivé lodyhy přímé, 70–200 cm vys., hustě svazčitě chlupaté. Listy krátce řapíkaté, dlanito 3–5dílné až sečné, s prostředním úkrojkem značně větším než postranními, s okrajem nepravidelně zubatým, na bázi srdčité až uťaté, na obou stranách

hustě svazčitě plstnatě chlupaté; palisty se 3 (–4) dlouhými čárkovitými zuby, záhy opadavé. Květy v koncových i úžlabních květenstvích, v paždí listů většinou po 2–4; květní stopky různě dlouhé, hustě chlupaté. Lístků kalíšku 7–11, kopinaté až vejčité, úzce zašpičatělé, při bázi srostlé, 6–8 mm dl., kalich do necelé poloviny srostlý, s trojúhelníkovitými cípy, 9–12 mm dl., přitisklý k plodům, hustě krátce chlupatý; korunní lístky široce obvejčité, mělce vykrojené, 12–17 mm dl., 9–14 mm šir., na okraji nehýtku hustě brvitě, růžové nebo fialově růžové; tyčinková trubka i volné nitky tyčinek roztr. krátce papilnaté. Plody ze 14–20 plůdků, 7–10 mm šir.; stylopodium u báze až 3 mm šir.; plůdky ledvinovité, 3,5–4,0 mm vys., 3,0 až 3,5 mm dl., ca 1,5 mm šir., alespoň v dol. třetině lysé, jinak hustě krátce chlupaté, na hřbetě s mělkou rýhou, na bocích radiálně vrásčité při okraji, ve středu hladké. Semena ledvinovitá, hladká, lysá, hnědá nebo šedohnědá. VII–IX. Hkf.

$2n = 84$ (extra fines)

Původem od v. Středozeří do Střední Asie. U nás nalezen pouze jednou na skládce u Černovic u Brna (GRÜLL 1966 BRNM, BRNU, PRC; SMEJKAL 1966: 256–257; mapy: SLAVÍK FKS 1990: 149). Dosud prakticky nevyužívaná, vláknodárná, popř. i medonosná rostlina.

6. *Bismalva* MED. — slézovník, sléz

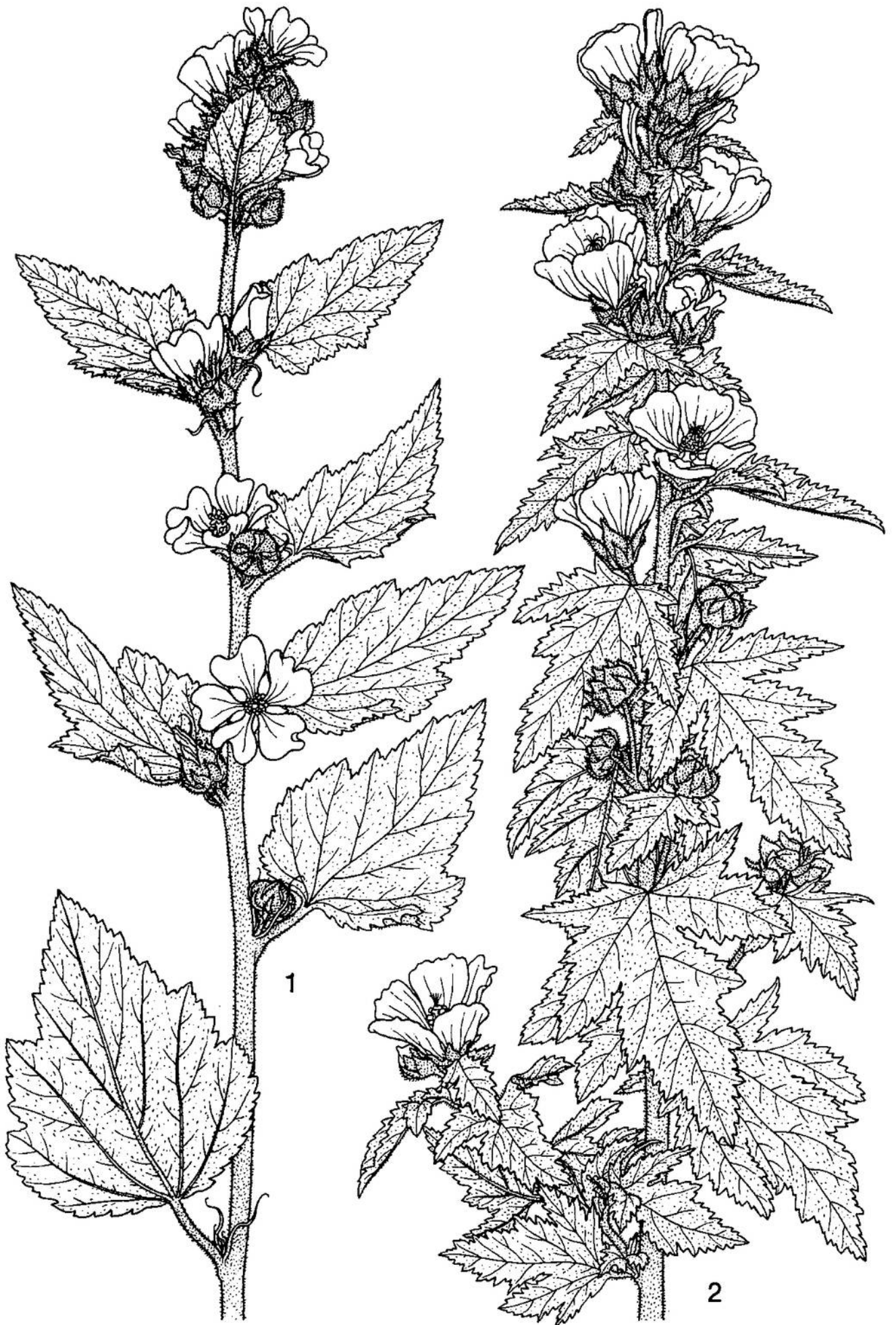
Bismalva MEDICUS Malvenfam. 39, 1787. — Syn.: *Malva* L. Sp. Pl. 687, 1753 p. p.

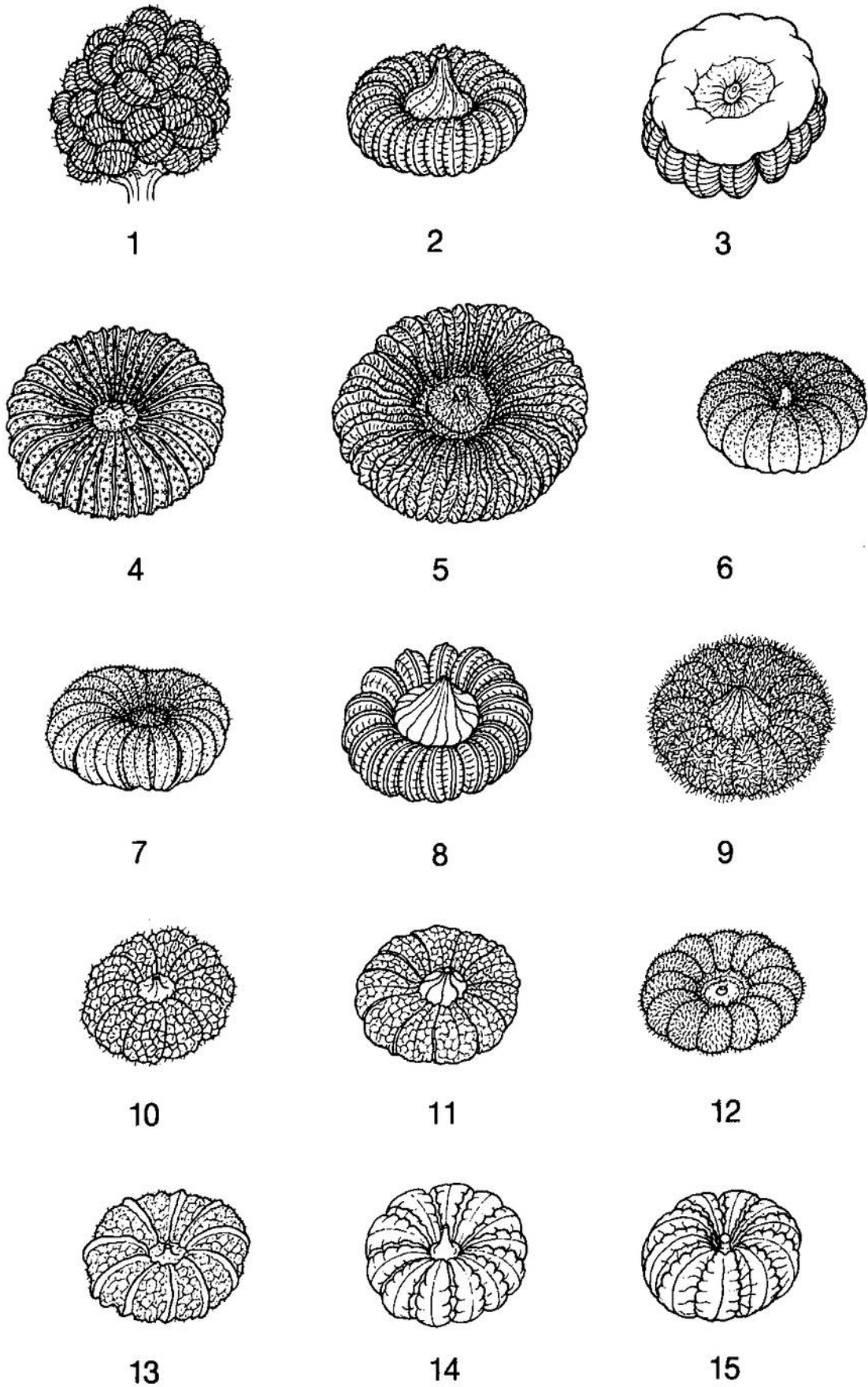
Lit.: URBAN I. (1881): Zwei neue Malvaceen-Bastarde. Verh. Bot. Ver. Prov. Brandenburg 22: 94–99. — WESTERGRÉN T. (1896): Om *Malva alcea* × *moschata* och dess förekomst i Sverige. Bot. Not. 1896: 215. — SLAVÍK B. (1967): Poznámky k určování, sběru a rozšíření slézů (rod *Malva*) na území ČSSR. Zpr. Čs. Bot. Společ. 2: 43–50. — HOLUB J. (1970): New names in Phanerogamae I. Folia Geobot. Phytotax. 5: 435–441. — HOLUB J., MĚSÍČEK J. et JAVŮRKOVÁ V. (1971): Annotated chromosome counts of Czechoslovak plants (16–30). Folia Geobot. Phytotax. 6: 179–214. — KOPECKÝ K. (1988): *Malva moschata* L. v antropogenní flóře a vegetaci Orlických hor. Preslia 60: 309–314.

Vytrvalé byliny. Lodyha přímá, většinou jen slabě větvená. Lodyžní listy dlanitodílné až dlanitolaolčné, přízemní listy někdy celistvé, okrouhlé nebo okrouhle ledvinité. Květy v úžlabí listů jednotlivé, na konci lodyhy v hroznovitém květenství, stopkaté, s více nebo méně patrným perikladiem. Lístky kalíšku 3, navzájem nesrostlé; kalich ± do poloviny srostlý; korunní lístky zúženou bází srostlé s tyčinkovou trubkou, vykrojené, 15–40 mm dl.; tyčinková trubka odstále chlupatá; prašníky s jedním prašným váčkem; stylopodium kuželovité. Poltivé knoflíčkovité plody, rozpadající se v 15–26 plůdků; plůdky ledvinovité, lysé nebo chlupaté, hladké. — Asi 5 druhů v Evropě, Malé Asii a nejsevernější Africe, s vývojovým centrem v z. Středozeří; druhotně i v Severní Americe a Austrálii. — Protandr. Entomogam. Alogam. Hemerochor.

- 1a Lodyha alespoň v horní části s hvězdovitými nebo svazčitými chlupy; horní lodyžní listy ± 3sečné; lístky kalíšku vejčité; korunní lístky růžové, nikdy bílé; plody lysé, z 18–26 plůdků; plůdky na bocích radiálně žebrované **1. *B. alcea***
 b Lodyha s odstálými, jednoduchými chlupy; lodyžní listy ± pětisečné s úkrojky 1–2× peřenoklanými; lístky kalíšku čárkovitě kopinaté; korunní lístky růžové, často čistě bílé; plody chlupaté, z 15–19 plůdků; plůdky na bocích záhy s rozrušeným oplodím **2. *B. moschata***

Tab. 67: 1 *Althaea officinalis*. — 2 *A. armeniaca*.

Tab. 61: Plody vybraných druhů čeledi *Malvaceae*: 1 *Malope trifida*. – 2 *Lavatera thuringiaca*. – 3 *L. trimestris*. – 4 *Alcea biennis*. – 5 *A. rosea*. – 6 *Althaea officinalis*. – 7 *A. armeniaca*. – 8 *Bismalva alcea*. – 9 *B. moschata*. – 10 *Malva sylvestris*. – 11 *M. sylvestris* var. *mauritiana*. – 12. *M. neglecta*. – 13. *M. pusilla*. – 14 *M. verticillata*. – 15 *M. verticillata* var. *crispa*.